

730

№93

vk.com/read730
Журнал для
розумної молоді
24 березня 2015

Поза нормою

* Поза нормою

ТРОХИ ПРО ВИБРИКИ ПІДСВІДОМОСТІ: НАВІТЬ ФРЕЙД БИ ПЛАКАВ

Що страшніше: хворіти нежить, чи думати, що твої родичі — клони; терпіти кашель, чи втрачати свідомість від картин улюбленого художника? Виявляється, не від усіх хвороб можна сховатись за шапкою та теплим шарфиком, і не досить буде їх просто втопити у літрах лимонного чаю та гірких таблеток. Більшість проблем людини сучасної ховаються глибоко (або не дуже) у психіці.

Рідкісні хвороби — захворювання, які торкаються невеликої частини популяції, і досі не є повністю вивченими часто-густо є саме психосоматичними. Тож про декілька з них, найдивніших та найнеочікуваніших, ми вам розкажемо.

(ИНДРОМ ТЕНДАЛЯ. Людина, яка хворіє цією хворобою, при потрапленні у місця, де є дуже багато предметів мистецтва, починає відчувати сильні головні болі, збільшення частоти серцевих скорочень, ба навіть галюцинації. Свою назву ця хвороба отримала завдяки Стендалю, який описав симптоми такої хвороби у своїй книзі «Неаполь і Флоренція: подорож з Мілану в Реджіо», записану на основі власних відчуттів від відвідання міста у 1817 році. Однією з найнебезпечніших для хворих цим синдромом є галерея Уффіці у Флоренції. Власне, завдяки розповідям відвідувачів цієї галереї й було описано хворобу. Сьогодні такий термін використовується і для опису реакції людей від прослуховування музики епохи романтизму.

За природою близькими є **ПАРИЗЬКИЙ І ЄРУСАЛИМСЬКИЙ СИНДРОМИ.** Перший є психічним розладом переважно японських туристів, які відвідують Париж, та зумовлений великим контрастом культур і розчаруванням. Вперше хворобу було виявлено у 1986 році японським психіатром. Досі щорічно не менше 12 туристів звертаються до психологів після відвідин Франції, і найкраще лікування — відправити хворого на батьківщину. А от Єрусалимський синдром характеризується

тим, що паломник або відвідувач Єрусалиму відчуває, що він володіє божественними або пророчими здібностями, чи уявляє себе одним із біблійних персонажів.

ОМАНА КАПГРАСА. Люди з таким відхиленням впевнені, що хтось з близьких членів його сім'ї, найчастіше чоловік чи дружина, насправді замінений двійником. В наслідок цього, вони відмовляються будь-як контактувати з клоном. Існує думка, що така поведінка може бути викликана травмою правої півкулі мозку.

МІКРОПСІЯ АБО (ИНДРОМ АЛІСИ В КРАЇНІ ЧУДЕС. Це неврологічне порушення; стосується просторового сприйняття людини. Хворобу називають «карликовими галюцинаціями» або «ліліпутським зором». Хворий бачить все навколо меншим, ніж воно є насправді. Лікарі ж говорять про зв'язок цього синдрому з мігрєнями чи епілепсією. Часто незвичайні відчуття можуть початися з надходженням темряви, адже тоді в мозку не вистачає інформації про справжній розмір предметів.

(ИНДРОМ ВАХТЕРА АБО (ИНДРОМ МАЛЕНЬКОГО НАЧАЛЬНИКА. Найбільш вразливі до такого синдрому вахтерші, худенькі охоронці, гардеробниці та дрібні чиновники. Керує всіма парадокс «Дали мені владу, ох я їм і покажу!» І ліків від цього дарма шукати, бо можна зняти людину з посади, але забрати посаду з людини — ні.

(ИНДРОМ ДІОГЕНА. Діоген став відомим тим, що проявив себе як затятий мізантроп, пішовши жити у бочку. Синдром на його честь проявляється плюс-мінус так само: дуже зневажливе відношення до себе, ізоляція від суспільства, апатія, манія економії та відсутність сорому. Що стимулює людей до цього досі не виявлено.

Цей перелік можна продовжувати до числа з кількома нулями. Тож невідомо, скільком ще поколінням доведеться ламати голову над таємницями людської свідомості та підсвідомості, але, напевно, нам потрібен буде ще не один Фрейд, щоб розгадати бодай половину з них.

ВЛАДИСЛАВА ГАДЖУК

КАТАЛОГ ВІДОМИХ ВІДХИЛЕНЬ

Якщо говорити про відхилення, як про факт, то у своєму житті ми зустрічаємось з ними майже кожного дня. Чудова погода всупереч прогнозу, водій маршрутки, який порушив правила дорожнього руху, викладач, який спізнився на пару, бабуся у тролейбусі з добрим привітним поглядом, кохання, яке раптово гупнуло вас по голові і ще по чомусь у грудній клітці – це все відхилення. Це все порушує певну норму, змушує вас дивитися на речі під іншим кутом, дивує вас і провокує мислити, шукати відповідь на питання «чому так сталося?» Більшість таких явищ можна пояснити або хоча б спробувати це зробити. Але, якщо перелічені вище факти є доволі непомітними, то серед відхилень є і своєрідні лідери – найбільш незвичні і загальновідомі. Про них ми і пропонуємо вам почитати.

1. ПОЧНІМО З ГРАНДІОЗНОГО – БЕРМУДСЬКИЙ ТРИКУТНИК.

Перші згадки про катастрофічний феномен з'явилися у ЗМІ на початку п'ятдесятих років минулого століття. Журналіст на прізвище Джонсон у своїй статті для Associated Press вказав на «загадкові зникнення суден, літаків і човнів у цьому регіоні». За кілька років з'явилося більше подібних матеріалів, а згодом – книга, побудована на фактах, одним з яких було одночасне безслідне зникнення п'яти американських бомбардувальників над Бермудськими островами у 1945 році.

Таку містичність ділянки Атлантичного океану можна пояснити. Територія між Бермудами, Пуерто-Рико та півостровом Флорида знаходиться у зоні тропічних бур. Тут можуть раптово виникати урагани, про які метеорологи навіть не здогадуються. Таким чином можна припустити, що пілоти літаків залітали просто в епіцентр негоди. Для морського транспорту також є версія: рельєф морського дна у трикутнику непростий, там чергуються мілководдя і мілководні впадини, які постійно деформуються через вплив течії.

Більш феєричним є пояснення вчених: під товщею води у Бермудському трикутнику утворюються величезні бульбашки гідрату метану. Коли така бульбашка піднімається на поверхню, вона утворює на воді великий горб, з якого судно спадає, а коли цей горб лускає – то утворюється вир, у який затягує човен. Піднявшись вище газ досягає двигунів літака, що спричиняє вибух і безслідне знищення всіх доказів існування техніки.

Якщо б з пояснень ми не обирали, берегова охорона США в Майамі не вважає катастрофи у геометричній пастці чимось надприродним. Так співпало, що саме у цьому районі пролягає неімовірно велика кількість повітряних і водних шляхів сполучення. Це також впливає на частоту містики, адже всі погодяться, що на швидкісному шосе аварій буде більше, ніж на сільській дорозі поблизу хутора?

Також цікаво те, що на протилежній частині земної кулі, прямо напроти Бермудів є подібна катастрофічна зона біля Японії, там її називають «морем диявола».

2. КОРАБЛІ-ПРИВИДИ.

Зі спостережень мореплавців та дослідників ще з часів епохи великих географічних відкриттів можна було почути моторошну розповідь про те, як вони зустрічали у морі кораблі-привиди. На цих суднах не було жодної живої душі, а вітрила понуро і порвано звисали до самісінької води.

Жахлива картина, чи не так? Часто-густо під час таких зустрічей, на палубі самотнього судна зовсім не було тіл команди, інколи – знаходили лише скелети чи замерзлі трупи, а одного разу, зійшовши на такий човен, мореплавці знайшли каву, яка закипала на плиті у рубці кока і дуже нажаханого пса.

У вчених є одне припущення: інфразвук. Чому звук? Тому що тіла знаходили не тільки на палубі, де моряків до смерті могло щось нажахати, а й у трюмі, де не було нічого видно, а можна

на чов-нах. Відомо, що звук, який досягає 8 герц, порушує роботу серця і розриває су-дини. Науковці дос-лідили, що такі інфразву-ки утворюються на вершечках хвиль під час шторму. Таке припущення має право на існу-вання, хоча і є здається фантастичним.

3. ПОВІТРЯНІ РІКИ.

У часи Другої Світової війни американські пілоти були стурбовані невідомою їм зброєю японців, яка змушувала їхні літаки зависати у повітрі, а інколи рухатися назад при ввімк-нених на повну двигунах. Про це писали у одній з газет, яка тиражувалася у США.

Проте заслуги японців у цьому не було. Річ у тім, що між нижніми шарами атмосфе-ри (стратосферою та тропосферою) постій-но відбувається обмін повітряними масами. Такий потік інколи має швидкість понад 300 км/год. Цієї швидкості було достатньо, щоб зупинити, а інколи - трішки відсунути назад американські бомбардувальники. Через те, що сучасні літаки набагато швидші, таких курйозів більше не виникає. У будь-якому разі – про них принаймні не пишуть у газетах.

4. СИПУЧІ ПІСКИ.

Довго пояснювати, що це таке, та й навряд це комусь потрібно. Якщо коротко – багнюка у якій можна попрощатися зі своїм життям.

Зате існує кілька пояснень, чому пісок з такою силою тягне у невідь все, що у нього потра-пить. Одна з версій – у сипучих пісках піщинки занадто правильної округлої форми, тому вони не зчіплюються і не чинять опору. Проте найбільш імовірно правильне припу-щення – підземні дже-рела, які прокладають собі шлях на поверхню. Вода змішується з піском і виникає справжнісіньке болото, хіба що – більш небезпечне, адже після того, як ця трясовина щось поглинає, – вона відразу твердіє (особливо якщо її активно збовтува-ти) і ховає свою жертву під міцним піщаним цементом.

Трагедії, яких завдали сипучі піски, вража-ють масштабом. Так, у 1954 році сипучі піски пог-линули маяк, який стояв на березі моря. Це трапилося з такою швидкістю що, вер-толіт, який при-був на порятунок працівника будівлі, забрав бідолаху з даху маяка, який за кілька секунд опинився під землею. Також можна почути багато розповідей про те, як кораблі, які ставали на міліну, згодом повні-стю занурювались у пісок.

5. КРІМ ПІСКІВ, ЩО ЖАЛІБНО ЗАТЯГУЮТЬ ПІД СЕБЕ ВСЕ ЖИВЕ, Є ЩЕ Й ПІСКИ, ЯКІ СПІВАЮТЬ.

Співають вони по-різному. Іноді – це бара-банний дріб, іноді – звуки дзвонів, а іноді – стогін чи плач. Це відбувається під час тиску на піщану поверхню. От уявіть собі, йдете ви узбережжям океану, милуетесь сонцем і хви-лями, а з-під ніг хтось починає жалібно зави-вати. Як мінімум, це викличе непорозуміння.

Так співати може тільки дуже сухий і чистий кварцовий пісок, діаметром піщинок 0.3-0.5 мм. Звук народжується внаслідок руху по-токів повітря у проміжках між піщинками, які постійно змінюються – то звужуються, то роз-ширюються. Існує й інша версія: через тертя піщинки електри-зуються і починають від-штовхуватись одна від одної, тому й виникає такий звук.

У своєму романі «Серця трьох» Джек Лон-дон пише: «Кожен крок по піску викликав цілу какофонію звуків. Люди завмирали на місці — і все завмирало навколо. Але варто було зробити хоча б крок, і пісок знову починав співати...

— Коли боги сміються, стережися! — за-стережливо вигукнув старий.

Він накреслив пальцем коло на піску, і поки він креслив, пісок вив і верещав; потім ста-рий опустився на коліна, — пісок заревів і за-сурмив».

6. КОЛЬОРОВИЙ ДОЩ.

Якось зранку жителі Давенпорту не впізна-ли свого міста – дощ, що йшов уночі, пере-фарбував все навколо у ніжно-блакитний колір. Сталося це через те, що вітер зняв у повітря пилок американської тополі та бе-реста, у якому міститься розчинний у воді барвник. Цей пилок прореагував з краплями дощу. І «вуаля» – все навколо замашене не-бом.

Також, подорожуючи в горах, можна поба-чити жовтий, зелений, а інколи червоний сніг. Таких відтінків опадам надають кольоровий (червоний та жовтий) пил пустель та най-дрібніші водорості, які вітер підіймає у пові-тря.

7. ЖИВІ ДОЩІ.

Дощі, про які можуть мріяти любителі море-продуктів. Адже, якщо ви потрапите під такий дощ, то вам на голову прямо з хмари впадуть креветки, риба чи морська капуста.

Звісно, там ще можуть бути морські змії, жаби та медузи, але не будемо про неприємне.

Такі опади виникають внаслідок грозових вихорів. Стоп повітря, кружляючи над водою, затуляє до себе її жителів, які не встигли сховатися на глибині. Потім вітер відносить цей мандрівний суп на сушу, і там йде рибний дощ. Звісно, такі явища можуть відбуватися тільки на прибережних територіях з дуже потужними повітряними потоками, адже для того, щоб риба почала літати, потрібна неабияка сила.

8. ПРОСТО КРАКЕН.

Останнім відхиленням у каталозі буде живе створіння. Велетенський кальмар, архітеутис, мезоніхотевтис або ж кракен – реально існуюча істота, яка ще й до сьогодні навіює жах на мореплавців.

Що нам про нього відомо?

У 2007 році у водах Антарктики вилунали дев'ятиметрового кальмара вагою у півтони. Такі екземпляри – це архітеутиси.

У 1887 на узбережжі Нової Зеландії знайшли кальмара, довжиною у 17,6 метрів. Це – мезоніхотевтис.

Кракени – істоти, які за припущенням вчених досягають 20-50 метрів у довжину, мешкають поблизу Бермудських островів і полюють на кашалотів.

Інтернетом бродить безліч історій про напади цих чудовиськ на човни та людей, на жаль, перевірити ці дані неможливо. Але дещо відомо точно: на шкірі китів, які потрапляли на китобійні судна, інколи трапляються шрами від присосок діаметром 40-50 см.

Всі ці відхилення ще раз доводять, що в нашому світі, на нашій планеті, ще є чому дивуватись і що досліджувати. Тож, якщо у вашій душі інколи прокидається жага до халеп, таємниць та досліджень – не гайте часу, шукайте свої грандіозні відхилення від норми. Адже норма – це теж відхилення, щоправда – від пригод, емоцій та життя.

СЕРГІЙ АРТИМОВИЧ

Алісада є частиною Афганістанської Жіночої Національної збірної по велоспорту. Вона та її команда сміливо розширюють розуміння того, що дозволено жінці, а що ні, у консервативній мусульманській країні. Під владою Талібану у 90-х жінки у Афганістані були повністю виключені з публічного життя, мали змогу виходити на вулицю лише у супроводі чоловіків. Часто велосипедисткам доводиться вислуховувати брудну лайку у свій бік від водіїв. Капітан команди була госпіталізована з травмою спини, після того, як невідомий мотоцикліст зіштовхнув її з велосипеда.

Фото та інформація Reuters.

КРАСА ВРЯТУЄ СВІТ

Эта истинная моя оболочка — странная,
Но обвиняя меня, вы обвиняете Бога;
Если бы мог я родиться снова
Я бы не подверг вас такому уродству.
Если я мог бы объять всю Землю,
Или охватить океан со всеми реками,
Я мог бы быть оценён по Душе,
По уму нормального Человека.
(Джозеф Карі Меррік)

«Краса врятує світ». Ви ж не раз чули цей вираз, чи не так? А пам'ятаєте, якому герою він належить? Це ніхто інший, як князь Мишкін з роману Достоевського «Ідіот».

І вже після цього виникають (принаймні, мають виникнути) сумніви щодо сенсу цього виразу, адже дуже часто ми вживаємо його у найбільш неправильному значенні та контексті.

Ви впевнені, що дійсно розумієте істинний зміст цих слів?

- Вибачте, ви не підкажете, де тут Уайтчепел-роуд 123?

- Другий поворот праворуч, а потім перший ліворуч. Хочете побачити «людину-слона»?

- Так, багато чув про неї, але все це більше нагадує жахливі вигадки чи плітки, якщо чесно.

- Помиляєтеся. Ідіть і пересвідчіться, що вигадки лише применшують реальність.

Фредерік Тревіз недовіркою поглянув на перехожого, але нічого не відповів. «1884 рік на дворі, а люди все так само ласі до шокуючого та кривавого, як у Давньому Римі, хай навіть половина цих історій — лише страхітливі вигадки», — стомлено подумав він і попрямував вказаним шляхом.

Відшукати потрібний дім по Уайтчепел-роуд було неважко, адже біля нього висів плакат, величезні літери якого кричали усім перехожим, що саме тут вони можуть побачити «найбільшу потвору усього світу - «людину-слона». Ще більше уваги привертав малюнок, на якому було зображено дивне створіння, напівлюдина-напівслон. «Такі хіба що насняться у нічних жахіттях», — мимоволі подумав Тревіз. — Але все-таки він більше людина, ніж звір. Саме це і здається його найбільш відштовхуючою рисою...»

Коли Тревіз опинився всередині «атракціону», він ще був упевнений, що готовий до всього. І що чутки все ж дуже перебільшені, як і плакат біля входу. І що його нерви зовсім

не слабкі. Але тільки-но хазяїн горезвісного уroda крикнув йому «Вставай!»; тільки-но впало з плечей людини-слона червоне простираadlo; тільки-но ця потвора розпрямила свій жахливо вигнутий в праву сторону хребет — Тревіз, як і всі відвідувачі, не на жарт перелякався. У побачене просто нереально було повірити.

Джозеф Карі Меррік народився 5 серпня 1862 року, народився звичайною дитиною і залишався такою до 5 років. А потім його життя перетворилося на пекло.

Саме у 5-6 років почало проявлятися вроджене захворювання Мерріка — синдром Протєя. Також у Джозефа був вроджений нейрофіброматоз та хронічна бронхіальна астма, а ще дійсно жахливо викривлений хребет і якась травма стегна. Його голова через кісткові нарости була настільки великою, що досягала ширини тіла. Одне око через пухлину майже зникло з обличчя; інша пухлина надзвичайно викривила його рот, так, що Джозеф не міг нормально розмовляти.

Він примудрився 3 роки пропрацювати на тютюновій фабриці, але потім був вимушений покинути її через прогресуючу деформацію правої руки. Коли Джозефу було 11 років, померла його мати, а батько невдовзі одружився вдруге. Мачуха знущалася над Мерріком, через що у 17 років він утік з дому. Але з його фізичними можливостями Джозефу відкривалася лише одна дорога в цьому житті — цирк уродів. Саме там його і побачив Фредерік Тревіз.

Талановитий хірург Лондонського Шпиталю, визнаний професор та зразковий чоловік Фредерік Тревіз ніяк не міг оговтатися від побаченого. Він справді не був людиною зі слабкими нервами, а завдяки професії хірурга бачив багато жахів та понівечених людей. Але це створіння виходило за всі його рамки.

Згодом Фредерік описав «людину-слона»

THE ELEPHANT MAN

A FILM BY DAVID LYNCH

ANTHONY HOPKINS

JOHN HURT

ANNE BANCROFT

так: «М'ясистий відросток звисав у нього з лоба на зразок хобота слона. Губчатий нарост покривав шию. Волосяного покриву зовсім не було. На лобі одне око. Над верхньою щелепою нависав, випинаючись, кістковий нарост. Ніс був відсутнім. По всьому тілу складками звисала зморщена шкіра. Права рука нагадувала плавник. Через надзвичайно опухлі стопи він не міг ходити, хіба що ледве пересуватися, шаркаючи ногами. До того ж його впустили, коли він був немовлям, тому хребет його викривився».

Вражений аж такою унікальністю Джозефа (адже у ті часи ще нічого не було відомо про синдром Протея, який і зараз залишається дуже рідкісним захворюванням), Фредерік умовив власника «людини-слона» віддати його на кілька днів Лондонському Шпиталю для обстеження. Проте Джозеф пробув у лікарів лише день, а ввечері, коли він повернувся до свого «дому» (тобто назад до хазяїна) стало відомо, що поліція закрила атракціон на Уайтчепел-роуд. «Людина-слон» зі своїм хазяїном були вимушені тікати на континент. Там Меррік змінив багато господарів, виступав на ярмарках та у цирках потвор, проте номери з його участю скрізь забороняли. Причиною було те, що «подібне видовище занадто огидне для очей громадян». Останній господар Мерріка (у Брюсселі) відібрав усі його збереження, купив квиток до Лондона та заявив, що не збирається більше «піклуватися про цю потвору».

Джозеф знову опинився у Лондоні. Він носив спеціальний одяг – довгий плащ та величезний капелюх, що приховував його голову та обличчя. У Лондоні за ним одразу почав ходити натовп, люди постійно смикали краї пальта аби подивитися на його спотворену шкіру, та хотіли зірвати капелюх; кульгаючого Джозефа загнали спочатку на пристань, потім на станцію «Ліверпуль-стріт». Там, голодного та заляканого, у найтемнішому кутку його знайшла поліція; відігнавши від нього натовп регочучих роззяв, вона зди-

увалася тому факту, що єдиним майном Джозефа була візитівка професора Фредеріка Трівза.

- Йому не місце у нашому шпиталі. Ви ж знаєте, що ми не тримаємо тут невиліковно хворих.

- Але послухайте, це унікальний випадок! Якби ви тільки побачили його...

- Добре, я зайду до цього пацієнта завтра... о другій. Вас влаштовує?

- Так, звісно! Дякую.

Фредерік вийшов з кабінету керуючого комітетом шпиталю і полегшено зітхнув, прикривши очі. «З'явився шанс, реальний шанс... аби тільки тепер його не впустити. Аби тільки Джозеф почав розмовляти».

Меррік перебував у спеціальній палаті, ізольованій від інших пацієнтів. Саме туди і попрямував Трівіз, який не хотів полишати спроб домогтися від Джозефа відповідей на свої питання, які допомогли б у вивченні цієї унікальної людини.

Професор був упевнений, що Меррік – класичний імбецил. Точніше, він навіть сподівався на це, адже інакше, на його думку, будь-яка людина просто не могла б прожити таке життя, як прожив Джозеф. Постійні знущання, побої, насмішки, гоніння, голод та страх ніяк не уживалися зі здоровим глуздом. «У більшості випадків такої крайньої фізичної потворності – вважав Трівіз, - люди вирізняються розумової недорозвиненістю і слабким розумінням того, що відбувається; це допомагає їм пережити з найменшими втратами своє лихо і все, що з нього випливає». Але з Джозефом усе було інакше.

Невдовзі Меррік, зрозумівши, що знаходиться у безпеці, заговорив з Трівізом, і коли той почав розуміти мовлення свого пацієнта, він зміг зробити шокуєче відкриття. «Ті, хто цікавляться еволюцією особистості, повинні уявляти собі, як могло вплинути грубе життя на людину чутливу та розумну, - записав згодом Трівіз. - Було б логічно,

якби він [Джозеф] перетворився на злісного мізантропа, який ненавидів би усіх людей, або, навпаки, на деградованого з відчаю ідіота. Однак з Мерріком нічого подібного не сталося. Його тяжке життя тільки додало душі благородства. Він виявився істотою ніжною, тонкою та гідною любові, вільним від будь-якої форми цинічного сприйняття життя або огиди до нього. Він не тримав образи ні на кого. Ніколи я не чув, щоб він скаржився на своє загублене життя або неприязно згадував поводження з собою бездушних організаторів атракціонів. Його вдячність тим, з ким він зустрічався, була неймовірно зворушливою у своїй щирості і виразна своєю дитячою простотою.

Джозеф Меррік не був деградованим ідіотом, він був цілком адекватним, ба навіть непогано розвинутим. Він умів не просто розмовляти, а навіть читати, хоча у своєму житті читав лише Біблію, Молитвослов та дешеві романи. Джозеф також знав основні правила етикету та ввічливості.

Фізичне здоров'я Мерріка у шпиталі дещо поліпшилося, і він не раз говорив Тревізу, що «з кожною годиною стає дедалі щасливішим». Але його лякало майбутнє, адже він розумів, що не зможе вічно залишатися в ізолюванні палаті Лондонського Шпиталу; Джозеф несміливо прохав Тревіза перевести його куди-небудь на маяк чи в притулок для сліпих, де з нього ніхто б не насміхався. Проте Фредерік знайшов кращий вихід з ситуації. Небайдужі назбирали кошти, необхідні на утримання Мерріка у шпиталі, і тепер він міг спокійно там жити, скільки б знадобилося.

Тоді Тревіз вирішив поставити перший важливий експеримент: попросив свою молоду знайому зайти та поговорити з Мерріком. Коли дівчина зайшла до палати Джозефа, вона усміхнулася, привіталася та простягнула йому руку, а Меррік... схилив свою величезну голову до грудей та розридався. Перший раз у житті вродлива жінка йому усміхнулася та навіть простягнула руку.

Його більше ніхто не дражнив та не насміхався, часто приходили відвідувачі — але тільки якщо вони поводитися як гості, а не як шукачі сенсацій. Одного разу до Мерріка прийшла навіть принцеса Уельська (майбутня королева Олександра), тому що просто хотіла випити з Джозефом чаю. А після цього кожного Різдва надсилала йому листівки, написані власноруч; одного разу надіслала навіть фотокартку зі своїм підписом. За словами Тревіза, Джозеф поставився до неї як до святині, довго ридав над нею і не хотів нікому показувати. А потім написав принцесі листа із подякою, яке почав словами «Моя дорога принцесо» і закінчив «Щиро ваш».

Життя людини-слона почало налагоджуватися. Він дуже емоційно сприймав будь-які прояви теплоти та елементарної ввічливості до себе, адже після його минулого життя все це здавалося казкою. Джозеф писав вірші і створював макети соборів, які дарував лікарям та медсестрам (деякі з них досі зберігаються у музеї Лондонського Шпиталу). Одного разу Джозефу дозволили відвідати квартиру самого Тревіза, де кожна кімната неймовірно вразила його. Раніше він лише читав про мебльовані кімнати, а тоді зміг побачити їх на власні очі.

Ще більше йому сподобалося у театрі, де він також зміг побувати раз у житті. Як зачарований він дивився на виступи мімів і сприймав театральне дійство як частину життя, а не як гру.

Надзвичайно чутливий до всього прекрасного, якого так не вистачало у переважаючій більшості його життя, Меррік також був людиною дуже віруючою. Можливо, саме завдяки цьому він зміг не озлобитися та не замкнутися у собі. Він жадібно хапався за кожну хвилину свого нового життя, цінував її та проживав повністю, без залишку. Він був щасливий побачити маргаритки та ромашки, щасливий вітатися зі своїм першим у житті другом Фредеріком, щасливий майструвати однією лівою рукою макети соборів та

Вчені змодельовали зовнішність Мерріка без хвороби.

дарувати їх іншим. Йому було незручно та соромно за свою зовнішність, він прекрасно розумів, які емоції може викликати, і раз за разом розчулювався, коли до нього ставилися як до людини.

Незважаючи на безсумнівне покращення умов життя та морального стану Джозефа, його хвороба прогресувала. «Кісткова маса та звисаючі складки шкіри постійно зростали, - пише у своїх звітах Тревіз. - Збільшилася у розмірах верхня щелепа та тканини навкруги неї - так званий хобот - так що дедалі складніше стало розуміти його мову. Однак найсерйознішим було збільшення розмірів голови. Вона стала настільки важкою, що він вже не міг тримати її піднятою. Він спав сидячи, тримаючись руками за щиколотки і поклавши голову на коліна. Коли ж він витягувався на ліжку, його важка голова так відкидалася назад, що виникало відчуття задухи».

«Вечір, час спати... - подумав Меррік і сумно подивився на своє ліжко. Половина його була завалена подушками, на які він спирался спиною, друга застелена ковдрою, якою дуже незручно було вкриватися. Меррік подумав про людей, які сплять лежачи - про нормальних людей.

Важка голова, здавалося, з кожним днем ставала все важчою, рухи все боліснішими. Джозеф понад усе прагнув хоч у чомусь на-

близитися до нормальних, він мріяв хоч раз у житті поспати, як усі люди: зручно простягшись у ліжку, з однією подушкою під головою та ковдрою на плечах.

Джозеф хвилину постояв у нерішучості та роздумах, а потім повільно почав лівою рукою стягувати з ліжка подушки та обережно складати їх на купу на підлозі. Закінчивши з подушками, він відкинув ковдру, ліг на спину, вкрився та блаженно зітхнув. Було важко дихати, але це було ніщо у порівнянні із досягнутою нормальністю: Джозеф нарешті спав, як усі люди.

Зранку його знайшли мертвим.

І тому зараз я знову питаю вас: ви впевнені, що дійсно розумієте істинний зміст цих слів? «Краса врятує світ». Достоевський, звичайно, мав на увазі красу саме Мишкінних та Мерріків. І, як на мене, однозначно мав рацію.

Пожахатися та посміятися з «людини-слона» приходило безліч людей, серед них, певно, і справжні красуні та красені. Але якими насправді потворами були всі вони, наскільки огидними, негарними, страшними. А Мерріка - з його жахливими наростами, складками шкіри, вигнутим хребтом та пухлинами - особисто я вважаю найкрасивішою людиною з усіх, які коли-небудь жили в цьому світі.

ІРИНА ЗВЕЗДОВСЬКА

Сорокадев'ятилітній Норіо Кімура, який втратив батька, дружину та дочку під час цунамі, підходить до місця, де стояв його будинок перед тим, як його знесло гігантськими хвилями. Йому пропонують дуже багато грошей за те, щоб продати цю ділянку землі, оскільки Фукусіму зараз використовують, як місце для накопичення радіоактивних відходів з околиць. Однак Кімура відмовляється. Кілька місяців після трагедії Кімура знайшов тіло своєї дружини та батька, але ніхто так і не зміг віднайти тіло дочки. Чотири роки підряд Кімура все одно щодня приходить до рідного міста і перевертає кожен камінець навколо у пошуках Юмі.

Фото та інформація [Reuters](#).

СВІТ МЕРТВИХ: ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ

То що ж – видряпувати очі кожному, хто казатиме: «Привиди існують»? Чи потайки від рідних розкидати по хаті свячений мак і набожно ховати томик Біблії під подушкою? Чи справді був той Х'юм, що розмовляв з духами і міг літати? І чи дійсно Тереза Капуто читає людей, ніби відкриту книгу? Існують провідники до світу мертвих? Чи може всі ці казочки є наслідком масових галюцинацій? Якими б не були відповіді, головне, щоб вночі не було страшно подивитися у дзеркало та сиве волосся не видавало захоплення таємними побаченнями з небезпечним.

Спиритичний сеанс – це ритуал, який виконується, щоб побачити або поспілкуватися з душею померлої людини. В основі спиритичної практики лежить факт існування душі. Вона після смерті тіла продовжує жити у відмінних від земних умовах. Посередником під час такого містичного дійства часто, але не обов'язково, є медіум.

Алан Кардек (французький гуру у дослідженні спиритизму) у своїй «Книзі медіумів» стверджує, що здатність бачити духів – вроджена. Чи можна стверджувати, що майже всі люди – медіуми? Виявляється ні, адже «перекладачем» між потойбічним світом та земним називають лише того, хто підтвердив свої здібності реальними вчинками. Ваше тіло піднімалося у повітря над підлогою? Говорили нісенітниця у стані трансу? Чули голоси? Когось врятували від хвороби силою думки? Якщо більшість відповідей на питання негативні, прохання медіумом себе не вважати.

Усім відомий творець Шерлока був присутнім на декількох сеансах одного спирітуаліста. Пізніше Конан Дойль напише, що він володів усіма чотирма різновидами медіумізму. Духи вселялися в нього і говорили його голосом (трансова мова), він чув голоси тих привидів (прямий голос), піднімав предмети і себе у повітря (фізичний медіумізм) та передбачав майбутнє (яснобачення).

У підлітковому віці цей медіум побачив привид свого друга. А ще Наполеон із надгробного світу його рукою написав своє ім'я.

Пізніше його прихильниками стають відомі європейські монархи. А піднятий у повітря стіл на сеансах, які він проводив, змушував скептиків набожно молитися. Ці факти – із життя шотландського медіума-спірітуаліста Даніеля Дугласа Х'юма.

Його мати була спадковою ясновидицею, хоча її дар у рідній Шотландії на той час (XIX століття) вважався сімейним прокляттям. Є також свідчення як «за», так і «проти» спорідненості із сімейством одного графа. Оскільки хлопчина народився у багатодітній родині, його однорічного віддали на виховання бездітній тітці. Вона ж стала свідком перших проявів його незвичайного дару.

Х'юм наперед дізнався про смерть власної матері. Після цього у будинку почали коїтися дивні речі: то звук незрозумілий серед ночі розбудить, то не спекаєшся відчуття чієїсь присутності. Викликані священики різних віросповідань були одностайні – Даніель одержимий. Останньою краплею був піднятий у повітря стіл, який не торкнувся підлоги навіть після того, як на нього поклали Біблію. Тоді тітка вигнала племінника з дому.

Чи міг тоді Даніель уявити, що слава знайде його у 18 років, коли він проведе свій перший сеанс? З тих пір медіум почав подорожувати США та проводити по 6-7 сеансів щоденно. А коли йому було 19, то на очах у багатьох спостерігачів він піднявся до стелі, вперше у житті продемонструвавши левітацію.

У Нью-Йорку вже тоді юнаком зацікавився письменник Теккерей. Англійський сатирик засуджував публіку у її вірі у дива спиритизму. Однак, відвідавши декілька сеансів медіума, сам був у шоці від побаченого. Проте, звісно, продовжував писати про неможливість подібних чудес – репутація скептика не дозволила дати слабину.

Згодом Даніель почав мріяти про медичну освіту, щоб мати у майбутньому постійний заробіток. Але, через виявлений туберкульоз, молодому чоловікові довелося розпрощатися із навчанням та переїхати до Англії.

Та куди б він не тікав, шлейф містицизму тягнувся за ним завжди. Багаточисленні денні сеанси у Лондоні, потім запрошення до

Європи. У Парижі він дає сеанс перед Наполеоном III, в Гаазі – перед королевою Софією. Далі його приймають у царській родині Олександра II ...

На четвертому десятку він провів свій сенсаційний сеанс левітації. Серед глядачів були два лорди та капітан (люди шановані, тому не вірити їм просто не можна). Х'юм вилетів із вікна третього поверху, пролетів над землею 70 футів (майже 21 метр) та залетів назад у відчинене вікно сусідньої вітальні. Один із спостерігачів пише у своєму щоденнику: «Він попросив мене трохи відійти. Потім пролетів через отвір у вікні досить швидко, до того ж його тіло стало ніби дерев'яним і лежало майже горизонтально. Назад він влетів ногами вперед».

Незадовго після цього шотландський медіум припинив сеанси через погіршення стану здоров'я. Помер на 53 році життя. На його надгробку було написано «До наступної зустрічі з духами». Чи ризикнули б після цих слів обернутися і поглянути у вічі незвіданим гостям?

У Лонг-Айленді сьогодні живе одна цікава та незвичайна жінка. Вона займається прибиранням, гуляє з двома песиками, а ще ... теревенить із привидами. Знайомтеся – Тереза Капуто.

За словами екстрасенса, свою першу розмову вона провела у чотири роки з прабабусею. Яким же було тоді здивування мами, яка вперше показала доньці фото із сімейного архіву! Адже дівчинка без тіні сумніву визначила, хто був на світлинах, хоча до цього ніколи їх не бачила.

Однак медіум почала свою спіритичну практику лише після 33 років. І то, за переконанням її чоловіка, котрий наполягав використувати дар для допомоги людям.

У одному із інтерв'ю Тереза Капуто зізналася: назвати це бесідою з духами у прямому сенсі цього слова не можна. Вона бачить майже невловимі тіні та силуети, які щось показують за допомогою образів.

10-річний стаж роботи, сертифікат про медіумічні здібності. Блондинка вважає, цього достатньо для створення власного реаліті-шоу. Тому, з 2011 року на телеканалі TLC усі охочі можуть побачити її на блакитних екранах. Це нагадує підглядування за реальним життям Терези Капуто: як вона зустрічається з людьми, як себе поводить, про що розповідає.

Науковий скептик та викривач паранормальних явищ Джеймс Ренді каже – це лише інтермедія. Екстрасенс досконало вивчила техніку «холодного читання». Обираєш жертву. Уважно розглядаєш, аналізуючи її жести, рухи, вік, стиль одягу, зачіску, рівень освіти, манеру розмовляти тощо. Наступний етап – постріл здогадкою, яка має велику статистичну ймовірність бути істинною. Якщо потрапиш далеко не в десятку – не біда! Забуваєш попереднє запитання і прицілюєшся до нового. Залежно від реакції суб'єкта, будеш подальший діалог.

Можливо саме за добре розвинену інтуїцію цей викривач нагородив Терезу Капуто Pigasus Award, яку вручають найгіднішим шарлатанам, шахраям, екстрасенсам, псевдовченим та цілителям. Втім, щасливий власник такої крилатої свинки може бути далеко не згодним з подібним визнанням.

У сірій буденності часом буває замало яскравих фарб? Тому хочемо додати чарів та містики? Секрет медіумів не збагнули до цих пір. Чи продовжуватимуть свою справу екстрасенси та чи відбуватимуться сеанси спіритизму – покаже час.

КАТЕРИНА ШЕВЧЕНКО

ДВА В ОДНОМУ: ФЕНОМЕН СІАМСЬКИХ БЛИЗНЮКІВ

Між близнюками, кажуть, існує міцний духовний зв'язок. Мовляв, перебуваючи далеко одне від одного, вони можуть переживати одні й ті ж емоції, мати схожий настрій чи одночасно хворіти. А от сіамські близнюки пов'язані між собою ще й фізично: їхні тіла ніби зрощені, а деякі органи в них можуть бути спільними.

Доля однойцевих близнюків (тих, чия зовнішність майже ідентична) визначається протягом перших двох тижнів після зачаття. Якщо за цей період яйцеклітина розділилася на дві частини, то близнята розвиваються і народжуються окремо одне від одного. Якщо ж процес розділення не завершився, то плоди так і залишаться з'єднаними. Сіамські близнюки можуть бути зрощеними у ділянці грудної клітини, хребта, живота чи голови; у них бувають як спільні, так і окремі тулуби, руки чи ноги.

Такі фізичні аномалії завжди притягували увагу людей. І нерідко ця увага супроводжувалася презирством і зловтіхами. В давні часи сіамські близнюки часто ставали приводом для видовищ, їх публічно демонстрували в кунсткамерах і на циркових аренах. Зокрема така доля спіткала двох братів – Енга і Чанга Банкерів (у перекладі з тайської мови їхні імена означають «лівий» і «правий»). Вони народилися на початку 19 століття в Сіамі, і, власне, саме на їхню честь було назване таке явище, як нерозділені близнюки. Спочатку брати по-невірилися світом, перебуваючи у гастрольях і слугуючи живими експонатами для циркових шоу англійця Роберта Гантера. Однак завдяки своїм виступам їм вдалося здобути фінансову незалежність, отримати американське громадянство і стати власниками престижної нерухомості. Незважаючи на свої фізичні особливості, Енг та Чанг знайшли собі наречених і одружилися. Обраницями сіамських близнюків стали сестри Адді та Саллі Ятес, які згодом подарували своїм чоловікам нащадків. Енг став батьком одинадцяти дітей, а Чанг – десяти. Звісно ж, один з братів неодмінно перебував при інтимному спілкуванні іншої пари.

Попри свою фізичну нерозривність, брати мали кардинально різні характери: Енг був розумним та добрим, а Чанг – недалеким, ще й по-

любляв випивку. Марк Твен писав про них: «Як і всі люди, близнюки не завжди перебувають в абсолютній згоді, але пута, що пов'язують їх, не дають братам змогу розійтися і оселитися нарізно. Близнюки завжди лягають спати в один час, але Чанг зазвичай прокидається на годину раніше, ніж брат. Енг любить пройтися, а Чанг звик сидіти. Однак Чанг завжди приєднується до брата. Енг - баптист, а Чанг - католик; тим не менше, щоб догодити Енгу, він погодився хреститися разом з ним, обмовившись, що це не рахується». Померли брати у шістдесяти-трирічному віці. Спочатку пішов з життя Чанг, який був хворий на пневмонію. Абсолютно здоровий Енг пережив його на три години.

Тіла Енга і Чанга були з'єднані в ділянці грудної клітки, і при сучасному рівні медицини їх можна було б розділити за допомогою нескладної операції. Хірургічне втручання вже допомогло не одній парі сіамських близнюків здобути фізичну незалежність і жити повноцінним життям. Можливість операції залежить від того, які органи чи частини тіла є спільними для близнят. Якщо в них на двох одна печінка, серце чи мозок, то успішно розділити тіла неможливо.

Іноді трапляється й таке, що один з близнюків розвивається частково і ніби паразитує на більш здоровому і витривалому плоді. У результаті може народитися малюк з кількома руками чи ногами. Зокрема у французького дворянина Лазара Джона-Баптиста Коллоредо, що жив у 17 столітті, з грудної клітки росло... обличчя його недорозвиненого брата. З його ротової порожнини виділялася слина, однак він нічого не їв, живучи за рахунок братової енергії. Та все ж таки менш складні випадки теж можна виправити хірургічно. Наприклад, у 2007 році індійській дівчинці Лакшмі Татма, яка народилася з вісьмома кінцівками, видалили дві зайві руки і ноги. Після цього вона навчилася ходити. Окрім того, лікарі встановили, що без операції дівчинка не дожила б до підліткового віку.

Поява нового життя на світ – процес дивовижний, але він, як бачимо, іноді зазнає збоїв. І в таких випадках дивовижною стає сама боротьба за життя.

ЮЛІЯ БЛИЗНЮК

«МІЙ ВЛАСНИЙ ГОЛОС НА СМАК, ЯК ВУШНА СІРКА»

А теїстам важко зрозуміти релігійних фанатиків, вегетаріанцям – звичайних «всеїдних». Усі ми по-різному сприймаємо світ. Це загальноприйнятий факт. Але чи чули ви колись про те, що насправді частина з нас буквально «по-іншому дивиться на світ»? Задумайтесь, що ви зараз бачите на цьому екрані? За різними підрахунками близько 90% людей у пошуках сенсу пробігають очима чорні літери на білому фоні. Інша частина бачить **щось типу цього**. Цей біологічний феномен має назву «синестезія», що у буквальному перекладі означає «змішування відчуттів». За дослідженнями, це можливо через перетин потоків інформації від сенсорних систем всередині мозку. Така здатність проявляється виключно індивідуально. Однак все ж у кожному випадку є дещо спільне: мало хто з синестетиків коли-небудь розповідав іншій людині про свої відчуття через страх бути висміяним. Багато хто з них живе з цією таємницею усе життя сам-на-сам і не усвідомлює, що вони такі не одні на весь світ. Редакція «730» готова повідати вам історії трьох синестетиків, що наважились розповісти нам про те, як живеться тим, хто може відчувати музику на смак, або побачити колір людського голосу.

Мало хто зміг би працювати у кафетерії все життя. Це маленьке незатишне приміщення біля центрального вокзалу. Але тільки тут те, що я відчуваю, не заважає жити. У Києві завжди гамірно: шум автомобілів, плямкаючі роти, безліч голосів, музика з чужих навушників. Звичайній людині важко таке витерпіти. А що робити тій, яка відчуває смак кожного з цих звуків? Кожна нота має свій особливий присмак. Я усвідомлюю це так само чітко, як і те, що небо – блакитне. Мамин голос на смак як оливкова олія, голос коханої завжди

як соєвий соус, сьогодні я вперше почув голос-смажений-бекон. Я не задумуючись приніс йому бекон, замість замовленого салату «Цезар».

Єдина людина, якій я довірився, сказала, що я щасливчик. Насправді, я б і ворогу не побажав щодня слухати цю какофонію смаку. Ви, мабуть, досі думаєте, що я щодня можу безкоштовно куштувати вишукані вина, екзотичні фрукти і райське кокосове молоко. Але повірте, більшість людей звучить, як те, що гідко понюхати, не те, що з'їсти. В метро я надягаю навушники і вмикаю «Rammstein», бо інакше можна знудити від поєднання молока, цукру, шинки, помідорів... Що тут казати, якщо мій власний голос на смак, як вушна сірка.

Але все ж я не проміняв би своє життя на щось інше. Не знаю, як би я зміг жити, якби зранку раптом відчув смак кави без вушної сірки. Мабуть, з того часу я б замовк на завжди.

Історія Андрія є прикладом одного з найрідкісніших видів синестезії – аудіо-смакової. Вважається, що 0,2 % населення Землі володіє такою здібністю. Розвіяти ваші сумніви у правдивості історії можуть дослідження аналогічного випадку, проведені оксфордськими біологами. Вони хотіли раз і назавжди переконатись у тому, що їхній піддослідний не вигадує смаків, або ж це не пов'язано з розладами психіки. Було помічено чітку закономірність у асоціаціях, що зробило неможливим варіант з відвертою брехнею. Загалом у пацієнта запитували близько п'ятисот слів. Час від часу ці слова повторювались. Так само повторювались смакові відчуття. Після загального обслідування тіла піддослідного, не було виявлено більше ніяких особливостей. Зрозуміти природу такого ефекту поки так і не змогли.

Я запам'ятала ваш номер мобільного телефону за кілька секунд. Це зовсім не важко, коли кожна цифра має свій відтінок. Ще малечю я могла додавати і віднімати числа без особливої напруги. Кожна з них у мене прямо перед очима. Це ніби біжуча стрічка, на якій розташовуються усі кольорові цифри. Мої візуалізації завжди оточують мене. Вони так само матеріальні, як і ті, що написані на шматку паперу. Лимонна двійка і малинова трійка – ось дата мого народження. Листопад кольору морської хвилі з зеленуватим відблиском.

Я працюю економістом у банку. Я люблю цифри, люблю їх логічність і їх послідовність. Вони довкола мене ідесь в моїй голові. Усі думають, що я так швидко досягнула успіху через зв'язки, але насправді, я просто вмю додавати чотиризначні числа перед своїми очима протягом кількох секунд. Вони самі утворюють відповідь. В молодшій школі я часто кричала на дітей, коли ті не могли додати «10+15». «Як можна бути таким тупим», – думала я, – «Хіба вони не можуть просто прочитати те, що перед носом?». Батьки вважали мене дивною фантазеркою (а потім просто невиліковною брехункою), а вчителька з математики – генієм. І тільки на парах з психології в університеті я зрозуміла, хто я. Синестетик.

Життя навчило мене не говорити про це з будь-ким. Кажуть, що час, коли синестезію вважали ознакою аутизму, минув. Але насправді усі і досі не знають про існування такого поняття. У людей є дві реакції на мої слова: негативна і різко негативна. Я надаю перевагу різко негативній. Тоді мене хоча б не перевіряють у стилі «а додай це, а відними це, а якого кольору оце?». І все одно потім не довіряють. Я стомилась від своєї ненормальності. Від того, що поруч немає тих, хто зацікавився би в мені через приємний голос, гарне волосся або привітні очі, а не через те, що я можу назвати вам будь-яку дату з Всесвітньої історії за шостий клас.

Кольорово-графемна синестезія є найбільш поширеним видом. Однак існують два

типи таких людей: проектори та асоціатори. Перші бачать цифри, що висять у просторі, здається, що до них можна торкнутись. Інші просто мають чітке усвідомлення їх кольору «всередині» мозку.

Я не розумію, як можна запам'ятати мелодію. Розкажіть мені, як можна запам'ятати порядок нематеріальних символів? Я професійно займаюсь музикою тільки тому, що бачу кожен звук. Моя «мі» – світло-салатова. А у вас вона просто біла. Я зрозумів, що відрізняюсь від інших тільки тоді, коли приніс на сольфеджіо замість нотного зошита альбом і фарби. Я малював музику. Як я бачу усі переливи симфоній Бетховена, так і бачу колір голосів. Вони усюди. Мій голос гірчичний. Він стає ближчим до жовтого, коли я злюсь, або до коричневого, коли шепочу.

Я часто зустрічав людей з дуже привабливою зовнішністю і мелодійним голосом кольору болота. Скільки б я не намагався, але не можу слухати таких більше, ніж кілька хвилин. Мені важливо те, як виглядає ваш голос. Думаю це те, які ви насправді. Я довіряю своїй синестезії, бо вона оберігає мене від лицемірів, дозволяє обирати поміж людей тих, хто звучить не гірше ідеальної гармонії Бахових творів. На них завжди можна покластись. Що поганого може зробити тобі та, що звучить, як ніжно-блакитна хмаринка?

У музичній школі мене сприймали диваком, в університеті – ненормальним, а вдома – сукупністю проблем. Так я прожив близько двадцяти років. Поступово я зрозумів, що вистачить з мене цієї радості. Годі. З тієї ж секунди я перестав усім тикати свої «галюцинації». І стало легше. Чи є сенс пояснювати іншим людям те, як ти бачиш світ? Веселка для собаки, оце й усе.

P.S. Якщо ти впізнав у цьому матеріалі себе – то знай, що ти не самотній. А якщо ні, то спробуй згадати, чи не звинувачував ти когось зі своїх друзів чи рідних у «фантазерстві», коли вони намагались відкритись тобі?

ЛЕСЯ КОЗУБ

РЕДАКЦІЄЮ ВИБАЧАЄМОСЬ ЗА ДЕНЬ ЗАТРИМКИ. МИ НЕ
ХОТІЛИ ПОСПІШАТИ І ЗРОБИЛИ ЙОГО СПРАВДІ ВАРТИМ
УВАГИ. ПОСТУПОВО ЗМІНЮЄМОСЬ.

Відхилення від курсу

«730»

Заснований 25 лютого 2014 року
№23, 25 березня 2015 року
Головний редактор: Леся Козуб
Літ. Редактор: Ірина Звездовська

Дизайнери: Леся Козуб,
Ніна Коробко.
Адреса видавництва: м. Київ,
вул. Мельникова, 36/1

Номер підписаний до друку 25.03.2015
Автори несуть відповідальність за
достовірність інформації.
Creative Commons(cc)